

**Психологічні особливості власників собак з породами різних груп.**

Доцент кафедри соціології та психології факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ Александров Ю.В.

**Анотація.** В статті розкриваються поняття агресії, агресивна поведінка, характер, акцентуація характеру, структура характеру. В дослідженні взяли участь власники собак бійцівських порід, до яких відносяться такі породи як: бультер'єр, американський пітбультер'єр, американський стаффордширський тер'єр. До собак-компаньйонів, відносяться слідуєчі породи як: лабрадор, ретривер, сеттер, лайки, спанієлі та ін. В результаті дослідження знайшло підтвердження висновки психологів, що порода собаки відображає характер її власника. А саме, показано риси і акцентуацію характеру, а також вивчено рівень агресії власників собак різних порід – собак бійцівських порід та собак – компаньйонів.

**Ключові слова:** власники собак різних порід, характер, структура характеру, агресія, агресивна поведінка, акцентуація характеру.

**Аннотація.** В статье раскрываются понятия агрессии, агрессивное поведение, характер, акцентуация характера, структура характера. В исследовании приняли участие владельцы собак бойцовых пород, к которым относятся такие породы как: бультерьер, американский питбультерьер, американский стаффордширский терьер. К собакам - компаньонам, относятся следующие породы как: лабрадор, ретривер, сеттер, лайки, спаниели и др. В результате исследования подтвердилось выводы психологов, порода собаки отражает характер ее владельца. А именно, показано черты и акцентуации характера, а также изучен уровень агрессии владельцев собак различных пород - собак бойцовских пород и собак - компаньонов.

**Ключевые слова:** владельцы собак различных пород, характер, структура характера, агрессия, агрессивное поведение, акцентуация характера.

**Abstract.** The article describes the concept of aggression, aggressive behavior, character, accentuation of character, character structure. The study involved dog owners

fighting breeds, which include such breeds as: Bull Terrier, American Pit Bull Terrier, American Staffordshire Terrier. For dogs - companions include breeds like Labrador, retriever, setter, huskies, Spaniels, etc.. The study confirmed research psychologists, dog breed reflects the character of its owner. Namely, it is shown, and the accentuation of character traits, as well as studied the level of aggression of various breeds of dog owners - dog fighting breeds and dogs - companions.

**Key glory:** the owners of dogs of various breeds, character, character structure, aggression, aggressive behavior, accentuation of character.

Порода собаки відображає характер її власника. Психологи знайшли зв'язок між породою собаки і деякими рисами особистості її господаря. Порода собаки відображає характер її власника: про це можна було здогадуватися, але тепер це підтверджено дослідженнями психологів. Втім далеко не всі властивості особистості людини знаходять відображення у виборі вихованця. Дослідники з Лестерського університету (Великобританія) просили людей вказати, яким породам собак вони віддають перевагу. Зроблений вибір зіставлявся потім з психологічним портретом особистості. У самих собак оцінювалася агресивність, то наскільки доброзичливими або небезпечними вони здаються пересічному обивателю.

Як пишуть дослідники в журналі Anthrozoos, найагресивніші породи собак воліють люди з підозрілим, нетовариським характером. Грубо кажучи, якщо ви бачите людину з бультер'єром або боксером на повідку, можете бути впевнені, що спілкування з господарем не доставить вам задоволення. Але самі вчені роблять важливу обмовку: порода собаки може говорити про неприємний характер її власника, але ніякого зв'язку між любов'ю до бультер'єра і схильністю здійснювати антигромадські вчинки виявити не вдалося. Тобто людина з великою часткою ймовірності буде неприємний в спілкуванні, але не стане нацьковувати на вас свого пса. Більш того, дослідники відзначають, що до «неприємним» породам собак тяжіють люди з підвищеною сумлінністю, відповідальністю, схильні дотримуватися правил. (Хоч ось у цьому можна сумніватися –

враховуючи те, як багато собак потенційно небезпечних порід розгулює без обов'язкового намордника).

Вибір небезпечної або безпечної породи не пов'язаний з турботами про статус (як це зазвичай буває при виборі машини). При цьому молоді люди явно воліють агресивних собак – тут можна довго міркувати про молодіжне бунтарство, бажанні виділитися або ж відгородитися від зовнішнього світу.

При цьому психологи знову-таки не знайшли зв'язку між улюбленою породою і, скажімо так, людською шлюбною поведінкою. Кожен може пригадати сценку з якогось кіно, де чоловік і жінка знайомляться, вигулюючи своїх псів, і розмова пари починається з розшаркувань на адресу вихованців один одного. Так от, ніякого зв'язку між «фліртом» і вибором породи виявити не вдалося, хоча можна було б припустити, що господар тим більше відкритий для романтичних пригод, чим дружелюбніше його собака. Можливо, вважають дослідники, потрібно чіткіше диференціювати учасників експерименту по віковим категоріям: можливо, знайомитися з допомогою собаки воліють, скажімо, люди від 35 до 45 років. Хоча можлива і друга відповідь: знайомства на собачому майданчику – всього лише вигадка кіносценаристів...

Пухнасті вихованці і їх власники пов'язані між собою тісними узами. Добре відомо, що який господар, така і собака. Тепер про це говорять і вчені. Дослідження, представлені в 2012 році на щорічній зустрічі Британської психологічної спільноти, продемонстрували, що різні породи собак відображають певні аспекти особистості та характеру їх власників. Що ж може сказати порода домашнього улюбленця про свого власника? І яку породу краще вибрати людині з певними рисами характеру?

У нашому сучасному житті, така тварина як собака стала не тільки домашнім улюбленцем, або твариною службовою, а справжнім другом, членом сім'ї. Багато людей ототожнюють свого улюбленця з дитиною, вони дають собаці усе: кращу їжу, іграшки, ветеринарів та навіть одяг.

У своїй роботі нам хотілося б поглибше зануритися у характерологічні особливості власників собак. Чим керуються, або чим відрізняються ці люди.

Чому одні заводять у своєму домі собак бійцівських порід, адже ця порода вважається дуже небезпечною, агресивною, злою. Про неприємні випадки і небезпечні вчинки цих собак можна почути скрізь: і з СМІ, або просто з уст багатьох людей. А інші люди заводять собі собак - компаньйонів, в яких можна бути впевненими, яких інші можуть залюбки погладити та пограти з ними.

Ми впевнені, що ця тема має актуальність, бо психологія повинна торкнутися цієї проблеми, і можливо це допоможе розібратися з власниками цих собак, і так само можна було б торкнутися і до самої породи, бо «який власник – така і собака».

Ми розглянемо питання - яка різниця існує між двома групами власників собак серед таких понять як характер, акцентуація та агресивна поведінка. По-перше треба охарактеризувати ці поняття.

**Характер** - (грец. χαρακτήρ - прикмета, відмінна риса, знак) - структура стійких, порівняно постійних психічних властивостей, що визначають особливості відносин і поведінки особистості.

**Акцентуація** (від лат. Accentus - наголос), - що знаходиться в межах клінічної норми особливості характеру (в інших джерелах-особистості), при якій окремі його риси надмірно посилені, унаслідок чого виявляється виборча уразливість відносно одних психогенних впливів при збереженні хорошої стійкості до інших.

**Агресивна поведінка. Агресія** (від лат. Aggressio - напад) - мотивована деструктивна поведінка, що суперечить нормам співіснування людей, завдає шкоди об'єктам нападу, приносить фізичний, моральний збиток людям або викликає у них психологічний дискомфорт. Під агресивністю розуміється властивість особистості, що характеризується наявністю деструктивних тенденцій, в основному в області суб'єктно-об'єктних відносин.

У даному дослідженні будемо порівнювати власників собак – компаньйонів та бійцівських порід по багатьом характерологічним ознакам і дізнаємося, чи дійсно характер людини впливає на вибір улюбленця.

Будемо вважати, що об'єктом дослідження в роботі є характер та агресія, а предметом - психологічні особливості власників бійцівських собак та власників собак-компаньйонів.

Метою дослідження було вивчення психологічних особливостей власників собак бійцівських порід та власників порід собак-компаньйонів.

У дослідженні приймали участь 40 випробуваних, з яких 20 є власниками собак бійцівських порід (віком від 19 до 30 років) та 20 є власниками собак-компаньйонів (віком від 20 до 30 років).

При дослідженні використовувалися наступні методики:

1. 16-факторний опитувальник Р. Кеттелла.
2. Опитувальник «Акцентуації характеру» Г. Шмішека.
3. Опитувальник рівня агресивності Басса-Дарки.

Розглянувши сучасні підходи до проблем поняття характеру та агресії, ми можемо сказати, що поняття «характер» означає сукупність індивідуальних психічних властивостей, що складаються в діяльності і проявляються в типових для цієї людини способах діяльності і формах поведінки.

Під рисами характеру розуміють психічні властивості людини, що визначають його поведінку в типових обставинах. В деяких випадках всі риси характеру пов'язують з психічними процесами і тому виділяють вольові, емоційні і інтелектуальні риси характеру.

Характер - це сукупність постійних індивідуально-психологічних властивостей людини, які виявляються в її діяльності та суспільній поведінці, ставленні до колективу, інших людей, праці, навколишньої дійсності та до самої себе.

Про характер людини робимо висновок і по тому, як вона мислить і поводить себе за різних обставин, якої думки вона про інших людей і про саму себе, в який спосіб здебільшого поводить себе.

Характер - це індивідуальне сполучення істотних властивостей особистості, що виражають відношення людини до дійсності і виявляються в його поведінці, у його вчинках.

У буквальному перекладі з грецької характер означає карбування, відбиток.

У психології під характером розуміють сукупність індивідуально-своєрідних психічних властивостей, що виявляються в особистості в типових умовах і виражаються у властивих їй способах діяльності в подібних умовах.

Характер як одна з істотних особливостей психічного складу особистості є цілісним утворенням, що характеризує людське "Я" як єдність. Розуміння характеру як єдності його рис не виключає виокремлення в ньому деяких ланцюгів з метою глибшого пізнання його сутності. І. П. Павлов, не заперечуючи цілісності характеру, обстоював необхідність виокремлення його структурних компонентів.

Сила характеру виявляється в енергійних діях, завязті та активності діяльності, боротьбі за доведення справи до завершення, незважаючи на жодні перешкоди. Такі люди не бояться труднощів, уміють їх подолати. Це новатори в праці, ентузіасти, ініціатори.

У структурі характеру виокремлюють такі його компоненти:

- 1) спрямованість;
- 2) переконання;
- 3) розумові риси;
- 4) емоції;
- 5) волю;
- 6) темперамент;
- 7) повноту;
- 8) цілісність;
- 9) визначеність;
- 10) силу.

Спроби побудови типології характерів неодноразово починалися протягом всієї історії психології. Однією з найбільш відомих і ранніх з них з'явилася та, котра ще на початку нашого століття була запропонована німецьким психіатром і психологом Е. Кречмером. Трохи пізніше аналогічну спробу почав його

американський колега У. Шелдон, а в наші дні – Е. Фромм, К. Леонгард, А.Е. Личко і ряд інших учених.

Отже, характер не є застиглим утворенням, він формується на всьому життєвому шляху людини. Анатомо-фізіологічні задатки не визначають абсолютно розвиток того чи іншого характеру. Визнання ж залежності характеру від таких факторів, як зовнішній вигляд, конституція тіла, дата народження, ім'я і т.п., веде до визнання неможливості скільки-небудь істотно змінювати і виховувати характер. Однак уся практика виховання спростовує тезу про сталість характеру, подібні випадки можливі лише у випадку патології особистості.

Характер може виявлятися більшою або меншою мірою. Це саме стосується також й рис характеру, кожна з яких має різний кількісний ступінь вияву. Надмірний вияв окремих рис характеру та їх поєднань, крайні варіанти норми в психології називають акцентуаціями характеру. Німецький вчений К. Леонгард виділив 12 типів акцентуацій характеру. Його класифікація базується на оцінці стилю спілкування людини з оточуючими. Типи акцентуацій характеру поділяються К. Леонгардом на дві групи за принципом акцентуації рис або характеру, або темпераменту. До акцентуації рис характеру К. Леонгард відносить демонстративний, педантичний, застряглий та збудливий типи.

Розглянувши поняття агресії, можемо зробити висновок, що агресія - це будь-яка форма поведінки, націленої на образу чи заподіяння шкоди іншій живій істоті, яка не бажає подібного поводження.

Це визначення передбачає, що агресію слід розглядати як модель поведінки, а не як емоцію, мотив чи установку. Це важливе твердження породило велику плутанину. Термін агресія часто асоціюється з негативними емоціями, - такими як злість; з мотивами, - такими як прагнення образити або нашкодити; і навіть з негативними установками, - такими як расові або етнічні забобони.

Особливості факторів характеру власників собак бійцівських порід та власників собак – компаньйонів наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

**Особливості факторів характеру власників собак бійцівських порід та  
власників собак – компаньйонів**

Фактор характеру	Власники бійцівських собак	Власники собак-компаньйонів	T	p
Фактор А: замкнутість	1.8 ± 1.1	3.2 ± 1.5	3.8	<0.001
Фактор В: інтелект	7.1 ± 1.16	7.4 ± 1.23	0.8	-
Фактор С: емоційна стабільність	6.65 ± 1.8	5.45 ± 2	2	<0.05
Фактор Е: підлеглість	7.45 ± 1.35	6.75 ± 1.5	1.8	-
Фактор F: стриманість	7.9 ± 1.4	5.6 ± 1.9	4.4	<0.001
Фактор G: низька нормативність поведінки	6.55 ± 1.6	6.7 ± 1.5	0.3	-
Фактор Н: боязкість	3.2 ± 1.3	6.9 ± 1.8	7.4	-
Фактор І: жорсткість	3.75 ± 1.9	4.25 ± 1.9	0.8	-
Фактор L: довірливість	7.05 ± 1.8	5.35 ± 1.7	3.4	-
Фактор М: практичність	6.6 ± 1.1	5.05 ± 2	3.1	<0.001
Фактор N: прямолінійність	3.9 ± 1.3	6 ± 1.6	4.2	-
Фактор О: спокій	4.7 ± 1.6	5.65 ± 1.3	1.9	-
Фактор Q1: консерватизм	7.3 ± 1.8	4.3 ± 1.3	6	<0.001
Фактор Q2: конформізм	7 ± 1.3	6.4 ± 1.2	1.5	-
Фактор Q3:	6.5 ± 1	6.3 ± 1.3	0.6	-



низький самоконтроль				
Фактор Q4: розслаблення	$2.8 \pm 1.4$	$2.8 \pm 1.3$	0	-

За шкалою А «замкнутість» показник першої групи (власники собак бійцівських порід) склав  $1.8 \pm 1.1$ , в другій (власники собак-компаньйонів) цей показник склав  $3.2 \pm 1.5$ . Тобто серед власників собак - компаньйонів можна частіше зустріти людей, які схильні до ригідності, скептицизму, холодності, відчуженості. Речі приваблюють їх більше, ніж люди. Такі люди воліють працювати самі, уникаючи компромісів, більш схильні до точності, ригідності у діяльності, особистих установах. Іноді вони схильні бути критично налаштованими, твердими, жорсткими. А серед власників собак бійцівських порід можна частіше зустріти людей які більш стримані, відокремлені, критичні, холодні.

За шкалою F «стриманість-експресивність» показник першої групи склав  $7.9 \pm 1.4$ ), в другій  $5.6 \pm 1.9$ ). Виходячи з цього, ми бачимо, що власники собак – компаньйонів склонні проявляти розважливість, розсудливість, обережність, склонні до заклопотаності, тривози за майбутнє. Більш песимістичні та стримані в проявлені емоцій. Власники собак бійцівських порід більш життєрадісні, імпульсивні, запальні. Вони проявляють безтурботність, безрозсудність у виборі партнера по спілкуванню. Соціальні контакти для них мають емоційну значимість, вони частіше можуть проявляти експресивність та експансивність.

За шкалою M «практичність - мрійність» показник першої групи склав  $6.6 \pm 1.1$ , в другій  $5.05 \pm 2$ . Таким чином у власників собак-компаньйонів більший показник практичності ніж у власників собак бійцівських порід.

Отже власники собак першої вибірки мають багату уяву, вони поглинуті своїми ідеями, внутрішніми ілюзіями, доволі легко можуть відмовитися від практичних суджень. В них розвинута мрійність.

Серед власників собак другої вибірки частіше можна зустріти людей з розвиненою уявою, занурених у внутрішні потреби, піклуючихся про практичні

питання, вони швидко вирішують практичні завдання, у них розвинута орієнтація на зовнішню реальність. Серед них частіше можна побачити практичних, ретельних людей.

За шкалою Q<sub>1</sub> «консерватизм - радикалізм» показник першої групи склав  $7.3 \pm 1.8$ , в другій  $4.3 \pm 1.3$ . Отже серед власників собак першої вибірки частіше можна зустріти схильних до експериментів, критичних, ліберальних, аналітичних, вільно мислячих людей. Вони гарніше інформовані, у них розвинута направленість на аналітичну, теоретичну діяльність.

А серед власників собак другої групи частіше зустрічаються консервативність, прояв сумнівів по відношенню до нових ідей. Вони схильні до нравонаучення та моралізації, чинять опір якимсь змінам.

Особливості акцентуацій характеру власників собак бійцівських порід та власників собак бійцівських порід показано в таблиці 2.

Таблиця 2

**Особливості акцентуацій характеру власників собак бійцівських порід та власників собак – компаньонів**

Акцентуація	Власники бійцівських собак	Власники собак-компаньонів	φ эмп	p
Демонстративний	0%	0%	0	> 0.05
Застрягаючий	0%	20%	2,932	<0.01
Педантичний	0%	15%	2,515	<0.01
Збудливий	25%	5%	1,885	–
Гіпертимний	20%	15%	0,417	>0.05
Дистимний	0%	5%	1,426	>0.05
Тривожний	0%	15%	2,515	>0.05
Екзальтований	30%	20%	0,754	>0.05

Емотивний	30%	15%	1,151	>0.05
Циклотимічний	40%	10%	2,269	<0.01

За шкалою «застрягаючий тип акцентуації» показники власників собак бійцівських порід слав 0%, а показник власників собак – компаньйонів 20%.

Більшість власників собак-компаньйонів характеризує помірна товариськість, занудливість, схильність до моралей, небалакучість. Вони частіше страждають від уявної несправедливості по відношенні до них. У зв'язку з цим вони виявляють настороженість і недовірливість по відношенню до людей, чутливі до образ, більш вразливі, та підозрілі, відрізняються мстивістю, довго переживають те, що сталося, не здатні «легко відходити» від образ. Зарозумілі, вони часто виступають ініціаторами конфліктів. Ці люди більш самовпевнені, проявляють жорсткість установок і поглядів, у них сильно розвинене честолюбство. Вони прагнуть домогтися високих показників у будь-якій справі, за яку беруться і проявляють велику наполегливість у досягненні своїх цілей. Основною рисою є схильність до афектів (правдолюбство, образливість, ревності, підозрілість).

За шкалою «педантичний тип» показник власників собак бійцівських порід рівнявся 0%, а показник власників собак – компаньйонів 15%.

Серед власників собак – компаньйонів частіше можна зустріти людей які характеризується ригідністю, інертністю психічних процесів, тяжкістю на підйом, довгим переживанням травмуючих подій. У конфлікти вступають рідко, виступаючи швидше пасивною, чим активний стороною. У той же час дуже сильно реагують на будь-які прояви порушення порядку. На службі поводяться як бюрократи, пред'являючи тим людям, які їх оточують, багато формальний вимог. Вони більш пунктуальні, акуратні, особливу увагу приділяють чистоті і порядку, скрупульозні, добросовісні, схильні жорстко слідувати планам, у виконанні дій неквапливі, усидливі, орієнтовані на високу якість робіт і проявляють особливу акуратність, більш схильні до частих самоперевірок, сумнівів в правильності

виконаних робіт, схильні до буркотіння та формалізму. З охотою поступаються лідерством іншим людям.

За шкалою «циклотимний тип» показник власників собак бійцівських порід склав 40%, а показник власників собак – компаньйонів 10%

З цього приводу можна сказати, що зустрічаємість цього показника більший у першій виборці.

Серед власників собак бійцівських порід частіше можна зустріти людей які характеризується зміною гіпертимних і дистимних станів. Їм властиві часті періодичні зміни настрою, а також залежність від зовнішній подій. Радісні події викликають у них картини гіпертимії: жадання діяльності, підвищену балакучість, скачки ідей; сумні події - пригніченість, сповільненість реакцій і мислення, так же часто міняється у них манера спілкування з оточуючими людьми. У підлітковому віці можна виявити два варіанти циклотимічних акцентуацій: типовий і лабільний циклоїди. Типовий циклоїд в дитинстві зазвичай справляє враження гіпертимних, але потім проявляється млявість, знесилення, те, що раніше давалося легко, тепер вимагає непомірних зусиль. Раніше шумні і жваві, вони стають в'ялими домосідами, спостерігається падіння апетиту, безсоння, або, навпаки, сонливість. На зауваження реагують роздратуванням, навіть грубістю і гнівом, в глибині душі, проте, впадаючи при цьому в смуток, глибоку депресію, не виключені суїцидальні спроби. Вчаться нерівно, стараються упушення надолужити з працею, породжують в собі відразу до зайняття. У лабільних циклоїдів фаза зміни настроїв зазвичай коротша, ніж у типового циклоїда. "Погані" дні відзначаються більше насиченими поганими настроями, ніж млявістю. У період підйому висловлюванні бажання мати друзів, бути в компаніях. Настрій впливає на самооцінку.

Дослідження фактору агресії у власників собак порід різних показано в таблиці 3.

Таблиця 3

**Дослідження фактору агресії у власників собак порід різних груп.**

фактор	Власники бійцівських собак	Власники собак – компаньйонів	t	p
Фізична агресія	7.95 ± 1.1	6.6 ± 3.2	2.9	<0.001
Непряма агресія	7.2 ± 0.002	6.9 ± 1.2	1.2	-
Дратівливість	6.05 ± 0.6	6.45 ± 2.3	1	-
Негативізм	4.95 ± 0.2	4.32 ± 0.5	3.1	<0.001
Уразливість	5.31 ± 0.8	4.75 ± 0.6	2	-
Підозрілість	6.8 ± 0.9	5.4 ± 0.9	4.7	<0.001
Вербальна агресія	9.1 ± 2.8	11.2 ± 2.1	4.2	<0.001
Почуття провини	6.4 ± 0.5	7.05 ± 0.9	2.4	-

За шкалою «фізична агресія» показник першої групи склав  $7.95 \pm 1.1$ , в другій  $6.6 \pm 3.2$ , що дозволило зафіксувати вірогідність підвищення показника у першій групі при  $p < 0.001$ , таким чином у власників собак-компаньйонів показник нижчий від показника власників собак бійцівських порід. Виходячи з цього, ми бачимо, що серед власників собак бійцівських порід частіше зустрічаються люди з великим показником фізичної агресії, тобто вони більш схильні до використання фізичної сили проти інших осіб.

За шкалою «негативізм» показник першої групи склав ( $4.95 \pm 0.2$ ), в другій ( $4.32 \pm 0.5$ ), що дозволило зафіксувати вірогідність підвищення показника у першій групі при  $p < 0.001$ , таким чином у власників собак-компаньйонів показник нижчий від показника власників собак бійцівських порід.

Отже серед власників собак бійцівських порід частіше можна зустріти людей з опозиційною манерою в поведінці від пасивного опору до активної боротьби проти сталих звичаїв і законів.

За шкалою «підозрілість» показник першої групи склав ( $6.8 \pm 0.9$ ), в другій ( $5.4 \pm 0.9$ ), що дозволило зафіксувати вірогідність підвищення показника у першій групі при  $p < 0.001$ , таким чином у власників собак-компаньйонів показник нижчий від показника власників собак бійцівських порід.

Отже серед власників собак бійцівських порід частіше можна зустріти людей у яких підозрілість виявляється в діапазоні від недовіри й обережності щодо людей до переконання в тому, що інші люди мають намір нанести їм шкоду.

За шкалою «вербальна агресія» показник першої групи склав  $9.1 \pm 2.8$ , в другій  $11.2 \pm 2.1$ . Таким чином у власників собак-компаньйонів показник вищий ніж показник власників собак бійцівських порід.

Серед власників собак – компаньйонів частіше можна зустріти людей у яких присутнє вираження негативних почуттів як через форму (лемент, вереск), так і через зміст словесних відповідей (проклинання, погрози).

Підводячи підсумки можна зробити деякі висновки. Серед власників собак - компаньйонів можна частіше зустріти людей, які схильні до ригідності, скептицизму, холодності, відчуженості. Речі приваблюють їх більше, ніж люди. Такі люди воліють працювати самі, уникаючи компромісів, більш схильні до точності, ригідності у діяльності, особистих установах. Іноді вони схильні бути критично налаштованими, твердими, жорсткими. Власники собак – компаньйонів схильні проявляти розважливість, розсудливість, обережність, схильні до заклопотаності, тривози за майбутнє. Більш песимістичні та стримані в проявленні емоцій.

А серед власників собак бійцівських порід можна частіше зустріти людей які більш стримані, відокремлені, критичні, холодні.

Що стосується особливості акцентуацій характеру власників собак двох груп, ми можемо сказати, що більшість власників собак-компаньйонів характеризує помірна товариськість, занудливість, схильність до моралей, небалакучість. Вони частіше страждають від уявної несправедливості по відношенні до них, часто виступають ініціаторами конфліктів, прагнуть домогтися високих показників у будь-якій справі, за яку беруться і проявляють велику наполегливість у досягненні своїх цілей. Основною рисою є схильність до афектів (правдолюбство, образливість, ревності, підозрілість).

Власники собак бійцівських порід більше характеризуються вищою здатністю до витіснення, демонстративністю поведінки, рухливістю. Це люди з

високим показником типу екзольтованності яскравою рисою є можливість захоплюватися, а так же усмішливість, відчуття щастя, радості насолодження.

Що стосується прояви агресії, ми можемо зробити висновок, що у власників собак бійцівських порід вищий показник по таким шкалам, як: фізична агресія, негативізм, підозрілість та вербальна агресія. Серед вибірки власників собак бійцівських порід частіше зустрічаються люди які більш схильні до використання фізичної сили проти інших осіб, людей з опозиційною манерою в поведінці від пасивного опору до активної боротьби проти сталих звичаїв і законів. Частіше у цих людей підозрілість виявляється в діапазоні від недовіри й обережності щодо людей до переконання втому, що інші люди мають намір нанести шкоду. У багатьох, серед власників собак першої вибірки, присутнє вираження негативних почуттів як через форму (лемент, вереск), так і через зміст словесних відповідей (проклинання, погрози).

### Список літератури.

1. Алфимова М.В. Трубников В.И. Психогенетика агрессивности // Вопросы психологии. – 2000. - №6.
2. Бандура А. Уолтерс Р. Подростковая агрессия. - М., 1999.
3. Берковиц Л. Агрессия. Причины, последствия, контроль. М., 2001.
4. Бэрон Р. Ричардсон Д. Агрессия. – СПб., 1997.
5. Вельдер Р. К вопросу о феномене подсознательной агрессивности //
6. Общественные науки и современность. – 1993. - №3.
7. Гамезо М.В., Домашенко И.А. // Атлас по психологии. – М.: Пед. общество России, 1999.
8. Грановская Р.М. “Элементы практической психологии”. – СПб.: Свет, 2000.
9. Захарова А.В. Психологія навчання старшокласників. М.,1976.
10. Кернберг О.Ф. Агрессия при расстройствах личности. - М., 1998. – 368с.
11. Ковалев П. Возрастно-половые особенности отражения в сознании
12. структуры собственной агрессивности и агрессивного поведения. - СПб., 1996.
13. Крысько В.Г. Социальная психология. М., 2001. – 208с.

14. Крысько В.Г. // Психология и педагогика в схемах и таблицах. – Мн.: Харвест, 1999.
15. Липкина А.И. Самооцінка школяра. М.,1986.
16. Лалаянц И. Энергия агрессивности // Семья и школа. – 1995. -№6
17. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло») М., 1994.
18. Маклаков А.Г. “Общая психология” – СПб.: Питер, 2000.
19. Мерлін В.С. Психологія індивідуальності / Вибр. психол. праці. М.,1996.
20. Максименко С.Д. – Загальна психологія.
21. Немов Р.С. “Психология” Учеб. Для студентов высш. Пед. заведений. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1997.
22. Психологія особистості. Тексти / під ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, А.Н.Пузиря. М.,1982.
23. Психологія сучасного підлітка / під ред. Д.И.Фельдштейна. М.,1987.
24. Психология человеческой агрессивности / К.В. Сельченков. – Мн., 1999. – 656с.
25. Рубинштейн С.Л. // Основы общей психологии: В 2т. – Т. II. – М., 1989
26. Реан А.А. Агрессия в структуре поведения возбудимой и демонстративной личности // Ананьевские чтения - 97. - 1997. - №2. - С. 13-16
27. Реан А.А. Агрессия и агрессивность личности // Психологический
28. журнал. – 1996. - №5. – С.3-18.
29. Реан А.А., Трофимова Н.Б. Гендерные различия структуры агрессивности у подростков // Актуальные проблемы деятельности практических психологов. - 1999. - №3.
30. Румянцева Т.Г. Агрессия и контроль // Вопросы психологии. 1992. - №5/6.
31. Семенюк Л.М. Психологические особенности агрессивного поведения подростков и условия его коррекции. М., 1996.
32. Фурманов И.А. Детская агрессивность. М., 1996.



